

Kritička analiza ideoloških diskursa u procesu europske statističke harmonizacije: slučaj Hrvatske

Nevena JERAK MURAVEC

Odjel razvoja informatičkih sustava, Državni zavod za statistiku, Zagreb, Hrvatska
nevena.jerak@gmail.com

Proces europske statističke harmonizacije podrazumijeva kontinuirano usklađivanje statističke metodologije, poslovnih i informacijskih procesa te informatičkih rješenja, a temelji se na generičkim i standardiziranim informacijskim konceptima i metodama, zajedničkom pravnom okviru i terminologiji te na modularnoj i interoperabilnoj informatičkoj infrastrukturi. U kontekstu ovog članka, statistička se harmonizacija odnosi na usklađivanje hrvatskog sustava službene statistike s Europskim statističkim sustavom, čiji je koordinator Europska komisija, odnosno Eurostat. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske glavni je nacionalni nositelj službene statistike i koordinator procesa statističke harmonizacije te glavni predstavnik nacionalnoga statističkog sustava pred europskim i međunarodnim tijelima nadležnima za statistiku. Kao njegov dio, hrvatski statistički sustav umnogome ovisi o Europskome statističkom sustavu. U ovom se radu kritičkom analizom diskursa razmatraju nadzorni mehanizmi Eurostata nad nacionalnim statističkim tijelom, koji omogućuju i legitimiraju interakciju tih dvaju aktera u procesu statističke harmonizacije. Da bi se ustanovilo u kojoj mjeri ideološki diskursi europske statističke harmonizacije strukturiraju nacionalnu statističku instituciju, provedeno je osamnaest polustrukturiranih intervjua sa zaposlenicima Državnog zavoda za statistiku. Odabran je uzorak intenziteta, odnosno kazivači koji poznaju problematiku istraživanja zbog suradnje s kolegama iz Eurostata na procesima i projektima usklađivanja statističkih ili informacijskih sustava. Temeljem dobivenih rezultata zaključuje se da se u diskursu nacionalnoga statističkog tijela mijenja negativno konotirani autoritet Eurostata, koji datira još iz vremena prije članstva Hrvatske u Europskoj uniji, te da Eurostat stječe autoritet uzora. No, Državni zavod za statistiku tek se treba razviti od pasivnog Eurostatova poslušnika do ravnopravnog člana Europskoga statističkog sustava s ulogom aktivnog kreatora procesa statističke harmonizacije.

Ključne riječi: službena statistika, statistička harmonizacija, međuinstitucionalni odnosi moći, Državni zavod za statistiku, Eurostat, kritička analiza diskursa

1. Uvod

Službena je statistika relevantan faktor funkcioniranja Europske unije (EU) iz socioekonomske perspektive jer se temeljem statističkih podataka određuje iznos sredstava koji članice EU-a uplaćuju u Unijin proračun, utvrđuje se iznos sredstava koji pojedina regija može koristiti iz fondova EU prema indeksima razvijenosti, ima značajan utjecaj na poljoprivrednu politiku, utječe na pokretanje procedura prekomjernog deficita i tome slično (Skender, 2015). Na odvijanje nacionalne statističke proizvodnje utječu načela odvijanja i razvoja Europskoga statističkog sustava (ESS).¹ Eurostat,² odnosno Europska komisija, kao statističko pravno tijelo EU-a, nadzire konzistentnost statističkih pokazatelja u prikupljanju podataka od svih zemalja članica EU-a i objavljuje zbrojnu statistiku na razini EU-a, koja se naziva EU agregat. Eurostat pritom koristi različite kontrolne i validacijske mehanizme, primjerice one za nadziranje rokova dostave podataka u Eurostat. Ako se ustanove odstupanja od uobičajenih vrijednosti statističkih pokazatelja, nacionalna su tijela dužna potvrditi točnost odnosno ispraviti netočne podatke.

Nadzor Eurostata nad proizvodnjom nacionalnih statistika³ ponajprije je omogućen pravnim regulativama i standardizacijom, odnosno harmonizacijom službene statistike, što znači postojanjem usporedive statistike na razini Europskoga statističkog sustava. Usto i globalna statistička zajednica kontinuirano radi na ujednačavanju statističkih metodologija i općenito poslovnih procesa i informacijskih sustava radi povećanja usporedivosti podataka. Napori se ulažu u veću međuinstitucionalnu usporedivost metoda i produkata statističke proizvodnje i u razvoj usporedive informacijske tehnologije koja će automatizirati i *industrijalizirati* statističku proizvod-

¹ ESS je partnerstvo između Eurostata, nacionalnih statističkih tijela i ostalih nacionalnih tijela odgovornih za razvoj, proizvodnju i diseminaciju europske statistike u svakoj zemlji članici EU-a.

² Eurostat je statističko tijelo EU-a koje osigurava proizvodnju europskih statistika prema uspostavljenim pravilima i statističkim načelima. Glavna je uloga Eurostata obrada i objavljivanje usporedivih statističkih informacija na europskoj razini te uspostava zajedničkoga statističkog jezika (pojmovna, metoda, struktura i tehničkih standarda).

³ Nacionalne statistike su službene statistike koje proizvode nacionalna statistička tijela zemalja članica EU-a. Primjerice, Državni zavod za statistiku Zakon o službenoj statistici definira glavnim nositeljem, pružateljem i koordinatorom sustava službene statistike te glavnim predstavnikom hrvatskoga statističkog sustava pred europskim i međunarodnim tijelima nadležnima za statistiku.

nju.⁴ Svaka međunarodna ili nadnacionalna institucija u svijetu ili neka skupina sastavljena od nekoliko takvih institucija (npr. Ujedinjeni narodi, Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, Banka za međunarodna poravnanja i EU) ima određeni interes u kontekstu standardizacije i za cilj da se u svijetu što šire usvoje njihovi statistiĉki standardi. Također i Eurostat, da bi ispunio svoje zaduženje i odgovornost prikupljanja i diseminacije usklađenih i usporedivih podataka država članica, u suradnji sa zemljama članicama, finansijskim institucijama i razliĉitim interesnim skupinama, kreira i promovira standarde te ima za cilj da ih prihvati i implementira šira zajednica.

U ovom radu se u fokus analize postavljaju odnosi moći među subjektima koji sudjeluju u procesu statistiĉke harmonizacije, odnosno interakcija nacionalne i nadnacionalne statistiĉke institucije u kontekstu EU-a, te izgradnja i mijenjanje, odnosno restrukturiranje, tih institucija temeljem te interakcije. Europska se statistiĉka harmonizacija promišlja kao ideologija koja legitimira dominaciju nadnacionalne institucije Eurostata nad nacionalnim statistiĉkim tijelom, Državnim zavodom za statistiku (DZS), posljedica ĉega je neravnopravnost aktera europskoga statistiĉkog prostora, konkretno u odnosima moći među službenim državnim i naddržavnim institucijama. Dakle, cilj je utvrditi koliko ideološki diskursi europske statistiĉke harmonizacije strukturiraju nacionalnu statistiĉku instituciju. Znanstveni doprinos ovoga rada oĉekuje se u vidu novih spoznaja o utjecaju nadnacionalnih statistiĉkih institucija na nacionalne statistiĉke institucije, u boljem razumijevanju uloge i moći članica Europskoga statistiĉkog sustava u legitimaciji i otporu prema harmonizaciji te u mogućoj primjeni korištenoga konceptualno-metodološkog okvira i na druge institucionalne strukture. Teorijsko uporište rada izneseno je u sljedećoj cjelini rada, a određenja glavnih koncepta rada u narednoj.

2. Procesi europske integracije i preobrazba nacionalnih institucija

Dosadašnja istraživanja o europskoj statistiĉkoj harmonizaciji smještena su u teorijski okvir europskih studija, europske integracije te institucio-

⁴ Konzultirati, primjerice, aktivnosti Visoke skupine za modernizaciju službene statistike Ekonomske komisije za Europu Ujedinjenih naroda, osnovane 2010. (<http://www1.unece.org/stat/platform/display/hlgbas/High-Level+Group+for+the+Modernisation+of+Official+Statistics>).

nalnih izazova, odnosno prilagodbi, nacionalnih sustava europskom. Tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, u literaturi se pojavljuje koncept *europizacije*, koji označava preobrazbe na nacionalnoj razini koje se mogu pripisati procesima europske integracije (Sošić, 2007). Jednu od prvih definicija tog koncepta dao je Robert Ladrech, koji europizaciju opisuje kao »stupnjeviti proces koji preusmjeruje i preoblikuje politike u mjeri u kojoj politička i gospodarska dinamika Europske unije postaje dijelom organizacijske logike nacionalnih politika i njihovih vođenja« (Ladrech, 1994: 69). Claudio Radaelli (2002) definira europizaciju kao »proces izgradnje, rasprostranjivanja i institucionaliziranja formalnih i neformalnih pravila, procedura, političkih paradigmi, stilova, načina rada te zajedničkih uvjerenja i normi koje se definiraju i učvršćuju pri oblikovanju europskih politika, a zatim se ugrađuju u nacionalne diskurse, identitete, političke strukture i javne politike« (Saurugger, 2013 [2010]: 171). Europizacija nije linearan nego cirkularan proces, koji uključuje kako europsku izgradnju i integraciju (*uploading*) tako i utjecaj toga procesa na nacionalnoj razini (*downloading*), koji pak povratno utječe na europsku integraciju (*uploading*). Taj odnos europske integracije i europizacije nacionalnih politika, institucija, subjekata, ideja i diskursa dijalektičke je naravi, iako donošenje pravnih normi i propisa na europskoj razini ima učinak na nacionalnoj razini (s obzirom na primat europskog prava nad nacionalnim zakonodavstvom).

Tipologiju europizacije čine apsorpcija, prilagodba, preobrazba i inercija (Saurugger, 2013 [2010]). U kontekstu *apsorpcije*, države članice usvajaju europske norme te s njima usklađuju svoje poslovne i informacijske procese. U procesu *prilagodbe*, države prilagođavaju svoje politike, procese, diskurse i institucije, no zadržavaju svoje bitne značajke. *Preobrazba* nacionalnih institucija znači da nacionalna tijela zamjenjuju svoje politike, procese, diskurse i institucije novim oblicima, dok se *inercija* odnosi na situaciju u kojoj ne dolazi ni do kakvih promjena.

Sve veća integracija u globalnu ekonomiju slabi autonomiju države i država gubi kontrolu nadzora nad vlastitim poslovnim i informacijskim procesima (Castells, 2002 [1997]). Prema Castellsu (2002 [1997]), EU je važan instrument za opstanak nacionalnih država (»nacija-država«) unutar Unije, pod uvjetom da države postupno predaju dio svog suvereniteta u zamjenu za veću uključenost u globalnom i lokalnom razvoju. U doba globalizacije i interneta aparati nacionalne države ne nestaju, ali se nacionalne

države, u političkom smislu, ukidaju, u Europi i širom svijeta. Legitimnost nacionalnih država išćezava, jer upravljanje postaje globalno, a vlade ostaju nacionalne, odnosno »nacionalne se države odriću dijela suvereniteta pristupom EU, što jaća nadnacionalnu instituciju« (Castells, 2007: 258).

U svrhu razumijevanja logike akcije i interakcije unutar procesa EU-a, važan je pojam norme i učinak europskih normi izvan EU-a, odnosno pitanje koji su akteri i koji instrumenti vektori promjena do kojih dovode europske procedure (Saurugger, 2013 [2010]: 238). Zaki Laīdi procjenjuje da najснаžniji utjecaj Europske unije počiva na njezinu normativnom utjecaju (Laīdi, 2014 [2013]). Europski su standardi najstroži u svijetu (osobito ako se tiću okoliša, potrošnje i zdrave hrane) i svi su tržišni akteri prisiljeni na prilagodbu upravo takvim, najzahtjevnijim, normama. Osim toga, vodeća normativna uloga EU-a ogleđa se i u drugim područjima, primjerice na području računovodstvenih normi. Nametanje normi EU ne uvodi prisilom, nego procesima utvrđivanja normi i regulativa koje joj omogućuju preuzimanje inicijativa u konkurentskom natjecanju. U tom smislu, Europa je sila zasnovana na tržištu, tvrdi Laīdi.

Što se tiće učinaka europskih normi, François Duchêne sedamdesetih godina 20. stoljeća uvodi pojam *civilne sile* koji se odnosi na političku suradnju unutar europske zajednice, čiji bi utjecaj na svijet valjalo shvatiti kao civilni, a ne vojni oblik moći. Tu ideju produbljuje Ian Manners (2002) omeđujući pojam civilne sile isticanjem utjecaja normi ljudskih prava i demokracije. Normativna snaga EU-a temelji se na uvjeravanju i argumentiranju, a ne na djelovanju ili na stvaranju struktura koje zahtijevaju promjene. Ta snaga izvire iz diskursa koji se odnosi na legitimnost i suvislost argumenata. Također, normativnu moć EU-a Zaki Laīdi vidi u odbijanju Unije da se upušta u uspostavljanje tradicionalne moći, zasnovane na fizičkoj dominaciji, u korist razvijanja postvestfalskih ideja (mir, sloboda i ljudska prava) u međunarodnim razmjerima (Saurugger, 2013 [2010]: 242).

O institucionalnim prilagodbama Hrvatske sustavu EU-a, odnosno europskim standardima, producirano je mnoštvo radova, naročito pri Institutu za javne financije (Ott, 2003, 2004, 2005) i pri Institutu za javnu upravu (Koprić, 2014). Osim toga, značajni su radovi o statističkoj harmonizaciji poslovnih i informacijskih procesa koji se dotiču konkretnih metodoloških smjernica (Mečev, 2011) ili pak nude opći pregled procesa harmonizacije s Europskim statističkim sustavom (Valdevit i Godinić, 2009).

3. Temeljna obilježja statističke harmonizacije

Pravna je osnova temeljem koje hrvatski statistički sustav djeluje Zakon o službenoj statistici (2013). U Zakonu je utemeljeno da pri razvoju, proizvodnji i diseminaciji službene statistike, nositelji trebaju polaziti od načela Kodeksa prakse europske statistike (Odbor za europski statistički sustav, 2011).⁵ Također, po tom zakonu u izvršavanju međunarodnih obveza nositelji službene statistike moraju ostvariti usporedivost s ostalim europskim zemljama, poštovati i primjenjivati međunarodne standarde i Kodeks prakse europske statistike te aktivno sudjelovati u razvoju službene statistike na međunarodnoj razini.⁶ Iz europskih ugovora proizlazi da Europska komisija može od zemalja članica zahtijevati sve informacije potrebne za obavljanje poslova koji su joj povjereni te provoditi provjere ili vrednovanja. Također, da bi Europska komisija dobila zahtijevane informacije, europske institucije mogu izdavati pravne akte, kao što su uredbe (engl. *regulations*) i direktive (engl. *directives*) (usp. Ehling, 2003).

U diskursu službene statistike harmonizacija (usklađivanje) generički je naziv za postupke koji imaju za cilj postići ili barem poboljšati usporedivost istraživanja različitih zemalja. Pojam je usko vezan uz usporedivost službene statistike, što je jedan od kriterija kvalitete na kojoj se sustavno radi u Europskome statističkom sustavu. Postupci usklađivanja mogu se primijeniti u bilo kojoj fazi statističkoga poslovnog procesa.⁷ Pojam usklađivanja se često povezuje i s pojmom standardizacije. Standardizacija

⁵ Zakon o službenoj statistici (2013) u 4. članku definira Kodeks prakse europske statistike kao »dokument Europske komisije (Eurostata) namijenjen osiguravanju povjerenja javnosti u službenu statistiku tako što utvrđuje kako treba razvijati, proizvoditi i diseminirati službenu statistiku u skladu sa statističkim načelima i kriterijima kvalitete te najboljom međunarodnom statističkom praksom.«

⁶ Kodeks prakse europske statistike temelji se na 15 načela koja obuhvaćaju institucijsko okruženje, statističke proizvodne procese i statističke rezultate. Za svako od načela skup pokazatelja dobre prakse pruža odrednicu za ocjenu primjene Kodeksa. Kriteriji kvalitete europske statistike definirani su europskim statističkim pravom. Statistička tijela, koja obuhvaćaju Eurostat, nacionalne zavode za statistiku i druga nacionalna tijela odgovorna za razvoj, proizvodnju i diseminaciju europske statistike, zajedno s vladama, ministarstvima i Europskim vijećem, obvezuju se pridržavati Kodeksa. Načela Kodeksa prakse, zajedno s općim načelima upravljanja kvalitetom, zajednički su okvir kvalitete Europskoga statističkog sustava (Odbor za europski statistički sustav, 2011).

⁷ Generički model statističkoga poslovnog procesa koherentno opisuje glavne statističke procese: definiranje potreba za podacima, pripremu i izradu statističkih metodologija, izradu instrumenata za provedbu istraživanja, prikupljanje, obradu i analiza podataka, diseminaciju i vrednovanje (UNECE Secretariat, 2008).

se shvaća kao komponenta komunikacije u suvremenom informacijskom društvu, koja omogućuje *zajednički jezik* u području statistike. Standardi su kolaborativni alati i preduvjet zajedničkom jeziku u području statistike. Oni reduciraju dupliciranja, konsolidiraju korištenje statističkih proizvoda u globalnoj informacijskoj zajednici povećavajući pristupačnost, interpretabilnost i usporedivost statistike (ESS Committee, 2014). Standardi su zapravo *preporuke*, čija je upotreba načelno dobrovoljna, odnosno nije obvezujuća.

Pod pojmom *institucije* ovdje se podrazumijevaju institucije koje donose pravila, uvode red, određuju pravila igre, zakone i propise, nositelji su normi, uvjerenja i ideologija. Institucija je mehanizam koji nameće pravila. Ta pravila, s pomoću vanjskih, formalnih sankcija, upravljaju ponašanjem određene skupine osoba (Elster, 2000 [1989]). S obzirom na to da ideologije neizravno nadziru i kontroliraju društvene prakse, osobito diskurs, očita društvena funkcija ideologija jest da one omogućuju ili olakšavaju zajedničko djelovanje, interakciju i suradnju članova skupine, kao i interakciju s članovima drugih skupina. Ideologije su tradicionalno definiraju u smislu legitimacije dominacije i to od strane vladajuće klase ili od strane različitih elitnih skupina ili organizacija. Ako se moć definira u pojmovima kontrole jedne skupine nad drugom (odnosno kontrolom nad djelovanjem njezinih članova), ideologije funkcioniraju kao mentalna dimenzija tog oblika kontrole (Van Dijk, 2006 [1998]: 35). Dakle, ideologije su osnova na kojoj djeluju članovi dominantne skupine. One im pružaju načela koja opravdavaju, legitimiraju, odobravaju ili prihvaćaju te oblike zloupotrebe moći. Ideologije su tako početak i kraj, izvor i cilj skupnih praksi. U tom smislu, odnose se na skupne interese, odnosno na dogovore, procese, aktivnosti, pravila, zakone i resurse koji pogoduju skupini na bilo koji način, čime povećavaju ili održavaju svoju moć i resurse na kojima se oni temelje.

U preporukama za harmonizacijom Eurostat izražava čvrsto uvjerenje i stav u pozitivan aspekt procesa harmonizacije statistike u kojem sve članice Europskoga statističkog sustava ravnopravno sudjeluju. S druge strane, nacionalna statistička tijela po pravilu usvajaju Eurostatove standarde, ali umjesto deklariranih ravnopravnih odnosa, u europskom statističkom prostoru postoji neravnomjerna distribucija moći. Europska se statistička harmonizacija u ovom radu stoga promišlja kao ideologija koja legitimira dominaciju nadnacionalne institucije Eurostata nad nacionalnim statističkim tijelom, Državnim zavodom za statistiku, posljedica čega je neravnopravnost aktera europskoga statističkog prostora, konkretno u odnosima moći

među službenim državnim i naddržavnim institucijama. S obzirom na to da tekst i govor mogu istaknuti ili prikriti informacije i shodno tome ideološki kontrolirati mišljenje o nećemu, a takve strukture nisu samo izrazi ili kodovi ideoloških stavova, nego mogu biti dimenzije uvjeravanja i recepcije u komunikacijskom procesu, u radu se analizira ideologija europske statistiće harmonizacije kroz govoreni diskurs nacionalne statistiće institucije.

4. Metodologija rada

Kao njegov sastavni dio, hrvatski statistići sustav umnogome ovisi o Europskom statistićkom sustavu. Nadzorni mehanizmi Eurostata omogućuju i legitimiraju odnos i interakciju između aktera nadnacionalne i nacionalnih statistiće institucije Europske unije u procesu statistiće harmonizacije. U fokus analize u ovom su se radu postavili odnosi moći među tim subjektima, odnosno njihova interakcija, izgradnja i mijenjanje (restrukturiranje) temeljem te interakcije. Prikazuje se, na primjeru nadzornih, odnosno kontrolnih, mehanizma Eurostata nad proizvodnjom nacionalne statistike, konkretno u Državnom zavodu za statistiku, kontekstualizacija ponašanja zaposlenika Eurostata i Državnog zavoda za statistiku prilikom donošenja standarda te odnosi moći i mogući sukobi između njih. Koristeći se metodom krićke analize diskursa, cilj je ustanoviti koliko ideološki diskursi europske statistiće harmonizacije strukturiraju nacionalnu statistiću instituciju.⁸

4.1. Osnovne postavke krićke analize diskursa

Krićka analiza diskursa (KAD) multidisciplinarna je znanstvena metoda analize diskurzivnih dimenzija društvene moći i zloupotrebe moći te uloge diskursa u reprodukciji dominacije i nejednakosti (Van Dijk, 1993; Fairclough, 2004). Jezik je sredstvo izražavanja, ali i sredstvo stvaranja i održavanja društvene nejednakosti. Stoga KAD proućava povezanost između uporabe jezika i društvenog konteksta na način da krićki sagledava diskur-

⁸ Rezultati prikazani u sljedećoj cjelini ovog ćlanka proizišli su iz istraživanja provedenoga za potrebe izrade autorićine doktorske disertacije (Jerak Muravec, 2016), u kojoj je analiziran makrokontekst europske statistiće harmonizacije kroz diskurzivne prakse, društvene subjekte, strukture i njihove predodžbe. Ovdje su prikazani rezultati analize nadzornih mehanizama Eurostata u procesu harmonizacije i dijela procesa konstituiranja harmonizacije. Integralno istraživanje obuhvaćalo je još analizu međuinstitucionalnih odnosa u Europskom statistićkom sustavu i nacionalnog kapaciteta u Europskom statistićkom sustavu, što će biti predstavljeno u budućem radu.

zivne društvene prakse. Kritika je usmjerena spram elita moći koje održavaju, legitimiraju, opraštaju ili ignoriraju društvenu nejednakost i nepravdu. Krajnji je cilj rasplesti skrivene namjere koje su implicitne u diskursu.

Ključnu pretpostavku adekvatne primjene KAD čini razumijevanje naravi društvene moći i dominacije kako bi se mogle oblikovati ideje o načinu na koji diskurs pridonosi njihovoj reprodukciji. Za uspostavljanje veze između diskursa i društva, a time i diskursa i reprodukcije dominacije i nejednakosti, potrebno je detaljno istražiti »ulogu društvenih reprezentacija u umovima društvenih aktera« (Van Dijk, 1993: 251). Također, kritička analiza diskursa može znaćiti da se netransparentnost, kompleksnost i proturjećnosti društvenih praksi i važnih društvenih procesa rekontekstualiziraju na transparentan analitićki naćin (Ristić, 2015: 315). U diskursu se susreću jezik i ideologija, a diskurzivna analiza je analiza ideoloških dimenzija upotrebe jezika i materijalizacije jezika u ideologiji (Wodak i Meyer, 2009: 23). Analizom diskursa analizira se ideologija, društvena i opća uvjerenja jer se ideologija uspostavlja iz diskursa. Stavovi su dakle *posrednici* između ideologija i diskursa.

U diskursu se događa da sudionici u komunikaciji nisu jednaki, u smislu da nemaju iste mogućnosti za kontroliranje konteksta, teme, dućljine izlaganja i slično, dakle nisu društveno jednaki, odnosno netko ima moć nad drugima, bilo da je ta moć izravna (u smislu kontrole postupaka drugih, primjerice naredbama ili zabranama) ili indirektna (kad s pozicije moći utjeće na mišljenje drugih pomoću jezika, primjerice uvjeravanjem i manipulacijom). U pitanju su brojni, uobićajeno suptilni, oblici zloupotrebe društvene moći, a glavno sredstvo za dominaciju nad drugima jest jezik (Vuković, 2014: 97). Za Fairclougha (2004) je jezik, odnosno diskurs, nesvodljiv (ireducibilan) dio društvenog života, dijalekćki povezan s drugim elementima društvenog života, pa ih stoga analiza i istraživanje društva uvijek trebaju uzeti u obzir. Fairclough na toj pretpostavci jezika i diskursa, dijalekćki povezanih s drugim elementima, temelji svoj pristup diskurzivnoj analizi. Time ne svodi društveni život na jezik, tvrdeći – sve je diskurs, sve se može svesti na diskurs – nego nudi analitićku strategiju, jednu od mnogih, za analizu diskursa, i to u kombinaciji s drugim oblicima analize, primjerice s etnografijom ili nekim oblicima institucionalne analize. Fairclough rabi termin diskurs po uzoru na lingviste, dakle referirajući govoreni ili pisani jezik u uporabi, s tim da dodatno uključuje i društvenu praksu. On jezik smatra oblikom društvene prakse, što implicira da je jezik

društveno oblikovan, ali i konstitutivan. Konstitutivan od društvenih identiteta, društvenih odnosa i sustava znanja i uvjerenja. Svaki slučaj uporabe jezika doprinosi reprodukciji i/ili transformaciji društva i kulture, uključujući i odnose moći.

4.2. Metodološki aspekti rada

Tijekom prosinca 2014. i siječnja 2015. godine provedeno je osamnaest polustrukturiranih individualnih intervjua sa zaposlenicima Državnog zavoda za statistiku, za što je autorica prethodno ishodila dopusnicu od svojih nadređenih u DZS-u. Odabran je uzorak intenziteta, dakle manji broj kazivača koji dobro poznaju materiju istraživanja te učestalo komuniciraju i surađuju s kolegama iz Eurostata na projektima usklađivanja bilo poslovnih ili informacijskih procesa. Na sudjelovanje u istraživanju odazvalo se dvadeset dvoje od pozvanih četrdeset četvero kolegica i kolega. Naposljetku je intervjuirano ukupno osamnaestero kazivača, jer su se pojavile naznake postizanja teorijske saturacije te nije bilo nužno provoditi daljnje intervjue. Među intervjuiranima trinaestero je kazivača zaposleno na visokim i vrlo visokim rukovodećim položajima u instituciji, kao što su voditelji službi i voditelji odjela, a petero na radnom mjestu viših savjetnika, što su pozicije s visokom razinom odgovornosti.

Kazivači su bili informirani o svrsi i ciljevima istraživanja, metodi istraživanja te o načinu prikupljanja podataka. Jasno su im izloženi način zaštite njihove anonimnosti i povjerljivosti podataka te mogućnost odustajanja od intervjua u svakom trenutku. Potvrda pribavljenog pristanka bila je usmena. Od njih je, na samom početku razgovora, traženo dopuštenje snimanja intervjua diktafonom. Nekolicina sudionika odbila je snimanje audiozapisa, pa je autorica tijekom razgovora bilježila odgovore. Kazivači su označeni brojevima od 1 do n , redom kako su s njima obavljani intervjui. Intervjui su trajali otprilike pola sata, a vođeni su izvan prostorija DZS-a.

Anonimnost sudionika i tajnost osobnih podataka u ovom je istraživanju jamčena autoričinom potpisanom izjavom o anonimnosti i zaštitom osobnih podataka (bilo kakve informacije o identitetu sudionika uklonjene su iz izvještaja i neće se javno iznositi, a odgovori sudionika fizički su odvojeni od podataka koji se odnose na njihov identitet), koju su kazivači dobili na uvid prije intervjua. Na uvid su kazivači dobili i izjavu o povjerljivosti, kojom je jamčeno da će svi prikupljeni podaci biti korišteni isključivo u znanstvene svrhe. Tijekom intervjua, kazivači su izričito zamoljeni

da ne komentiraju svoje iskaze s kolegama kako bi se umanjile potencijalne štete i rizici za njih same. To je naćin da, uza sve napore autorice, i sudionici u ovom procesu zaštite sami sebe. Nacrt istraŹivanja odobrilo je Etićko povjerenstvo Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

U intervjuima su raspravljene tri osnovne teme, od kojih se u prvoj htjelo razmotriti Eurostatove zahtjeve za standardizacijom statistike. U sklopu te teme kazivaće se zamolilo da opišu kako se u ključnim toćkama odvija njihova komunikacija s Eurostatom (komunikacija elektronićkom poštom, sudjelovanje na radnim skupinama i sastancima i slićno) u procesu standardizacije statistićkih i informacijskih procesa. Sljedeća šira tema odnosila se na službeni stav organizacije u vezi standardizacije te na pojedinaćne stavove zaposlenika o toj temi. Htjelo se doznati kako pojedinci, a kako organizacija u cjelini, mogu utjecati na procese harmonizacije. U okviru posljednje teme cilj je bio doznati postoji li prostor za pregovaranje i ravnopravna rasprava između ukljućenih aktera tijekom procesa harmonizacije (npr. pitanje nejednakosti moći nacionalne i nadnacionalne institucije u harmonizacijskom kontekstu, mogućnosti i načini pruŹanja otpora preporukama i zahtjevima te argumentacija vlastitih stavova). Kazivaće se aktivno poticalo i na to da se osvrnu na dodatne teme koje bi mogli smatrati vaŹnima za sadrŹaj intervjua.

S obzirom na narav i obiljeŹja ovog istraŹivanja, postavlja se pitanje verifikacije i generalizacije dobivenih rezultata. Usto, rijeć je o neposrednom sudjelovanju autorice u predmetu istraŹivanja utoliko što se autorica i kazivaći mećusobno poznaju kao kolege s radnog mjesta. Unatoć riziku da bi to moglo utjecati na pristranost prikupljenih podataka, autorica procjenjuje da su kazivaći zbog toga bili opušteniji i slobodniji tijekom razgovora. Isto tako, u rezultatima rada izneseni su, osim konkretnih iskaza sudionika, i opći uvidi autorice u problematiku harmonizacije temeljeni na cjelovitoj analizi konteksta Europskoga statistićkog sustava, što je posljedica njezina desetogodišnjeg rada u DrŹavnom zavodu za statistiku. To bi moglo uzrokovati manjkavost istraŹivanja jer je autorica u toj situaciji mogla birati upravo one znaćajke koje imaju odrećeni ideološki smisao, a ignorirati kontradiktorne podatke. Uz maksimalan trud autorice da zadrŹi nepristranost te uz ćinjenicu da su neki diskursi moćniji i utjecajniji od drugih, u analizi je fokus stavljen na one diskurse koji su ćešći i vjerojatnije mogu utjecati na širu javnost. Takoćer, naglasak je u analizi stavljen na teme koje su se u intervjuima pokazale relevantnima za kazivaće.

5. Rezultati i rasprava

Institucionalni i kontrolni legitimitet Eurostata neupitan je s obzirom na to da je pravo EU-a nadređeno nacionalnom pravu zemalja članica. Europska komisija ima pravo na inicijativu, drugim riječima, odgovorna je za izradu prijedloga novoga europskog zakonodavstva. Prije nego što predloži nove inicijative, Komisija procjenjuje njihove moguće gospodarske, društvene i ekološke posljedice i navodi prednosti i nedostatke mogućih političkih opcija (tzv. *Impact Assessment Questionnaires*). Ako utvrdi da bi neki zakon mogao biti efikasnije riješen na europskoj, a ne na nacionalnoj razini (princip supsidijarnosti), započinje s izradom prijedloga, pri čemu konzultira različite stručne odbore, radne skupine, nevladine organizacije, predstavnike lokalne vlasti i gospodarstva i organizacije civilnog društva. Nakon donošenja određene uredbe ili regulative, nacionalna statistička tijela implementiraju mjere koje su sadržane u zakonodavnim aktima, preduvjet čega je implementacija određenih standarda. Standardi su u tom smislu temelj za provedbu uredbi. Pojam *standardi* u kontekstu ovog istraživanja uključuju dokumente EU-a, odnosno Europskoga statističkog sustava, pravila i smjernice za proizvodnju statistike i informacijsku tehnologiju. Standard predstavlja sporazum, svojevrsni kompromis koji postižu oni koji ga donose. Dakle, akteri koji kreiraju standard u procesu usvajanja trebaju postići suglasnost oko općih metoda i prihvatljivih razlika zatečenog stanja. Glavni problemi u vezi sa standardizacijom jesu postojanje velikog broja standarda koji se produciraju u okviru Europskoga statističkog sustava, odnosno ironična situacija da se i standardi trebaju standardizirati i opet nastane novi standard, a onda i svojevrsna hiperprodukcija standarda. Osim toga, neki se standardi međusobno preklapaju. S obzirom na velik broj članica, ako samo jedna nastavi koristiti stari, a ne počne koristiti novi standard, nastaje problem u interoperabilnosti.

Primjer 1.

Oni dođu do nekakvih prijedloga kako bi trebao izgledat neki novi standard. Oni to krenu, ali nemaš osjećaj kad će zaživjet. Jednostavno, mislim da puno zemalja čeka da se stvori neka kritična masa i kaže: »OK, sad ćemo svi koristit taj standard«, pa onda neki krenu to implementirat kako god tko umije. Neki čekaju da vide gotova rješenja pa da mogu sami nešto napraviti. Neki nemaju resursa uopće da nešto započnu sami. Eurostat gura nešto, ali nekad mi se to čini nedovoljno konkretno. (Kazivač 11)

U ovom primjeru, kazivać umjesto *Eurostat* rabi zamjenicu *oni*, a svi ostali spomenuti (»...neki krenu to implementirat...«, »...neki nemaju re-sursa...«) članovi su Europskoga statističkog sustava, što ga većinski čine statistička tijela zemalja članica EU-a. Kazivać upozorava na netransparentnost procesa predlaganja i kreiranja standarda. Također, nejasno je koji akteri kreiraju standarde, odnosno radne verzije standarda (»...oni dođu do nekakvih prijedloga...«). Inicijative ili prijedloge standarda Eurostat prezentira zemljama članicama na sastancima, radnim skupinama, elektronićkom poštom i slično, ali dulje vrijeme, čak po nekoliko godina, nema detaljnije analize i dokumentacije o implementaciji određene inicijative, niti o konkretnijim planovima implementacije i rokovima.

Primjer 2.

Oni stalno nešto mijenjaju. Oni su meni davne 1995. kad sam ih pitala zašto stalno mijenjaju propise odgovorili – a kako bismo mi opravdali svoj posao. (Kazivać 2)

I u ovom primjeru kazivać umjesto Eurostat rabi zamjenicu *oni*. Također, kazivać propituje svrhovitost standardizacije, kao dimenzije usklađivanja nacionalnih statističkih sustava s nadnacionalnim, onim europskim, odnosno do koje je mjere zaista potrebna standardizacija.

Primjer 3.

Oni moraju objaviti podatke i njih se ne tiće da li ti imaš jednu ili deset tablica. Tu kod nas se to treba srediti. Ne može deset tablica biti u ingerenciji jedne osobe. To je nevjerojatno. (...) Komunikacija je u redu. Nije ti drago primati remindere, ali to je iz razloga što kod nas nije sve raspoređeno kako treba. (Kazivać 13)

Prvi iskaz u trećem primjeru legitimira moderatorski autoritet Eurostata (*oni*) u ESS-u. Odmah potom izranja diskurs neorganiziranosti nacionalne institucije prema kojemu DZS (*mi*) nije sposoban pratiti rad i pravila Europskoga statističkog sustava. Pritisak koji Eurostat vrši nad nacionalnim tijelom opravdavan je i smatran legitimnim, a krivica je na nacionalnoj instituciji, zbog loše interne organizacije posla (»...kod nas nije sve raspoređeno kako treba...«). Ta tvrdnja legitimira opominjanje Eurostata i uspostavlja diskurs Eurostata kao profesionalnog uzora. Da bi organizirao slanje podataka u skladu s propisanim rokovima, odnosno transmisiju, Eurostat uvodi podsjetnike ili upozorenja, tzv. *remindere*, kao mehanizam za uredno odvijanje procesa transmisije. Ti podsjetnici postavljaju nacionalno tijelo

u podređen položaj u odnosu na Eurostat, što upućuje na disciplinski ili kontrolni tretman Eurostata prema nacionalnom tijelu. ESS je time označen kao *društvo kontrole* (Deleuze, 2004 [1990]) koje dominira svojevrsnom autokorekcijom, ućeći subjekte da discipliniraju sami sebe. Disciplina je mehanizam vlasti koji regulira ponašanje pojedinaca u nekom društvenom tijelu, tako da se regulira organizacija prostora, vremena (vremenski rasporedi) te ljudsko djelovanje i ponašanje. To se provodi s pomoću složenih sustava nadzora. Analizom podrijetla disciplinskih institucija kao što su zatvori, bolnice, azili, škole ili vojarne (koncept *disciplinskog društva*) Foucault dolazi do zaključka da disciplina nije moć, nego jedan od načina na koji se moć može uspostaviti ili ostvariti (Foucault, 1994 [1975], 2010 [2008]). Eurostat svoju moć ostvaruje disciplinom.

Jednom godišnje Državni zavod za statistiku od Eurostata dobiva anonimni korisnićki upitnik, kao sredstvo za ocjenjivanje odgovora nacionalnoga statistićkog tijela. Ocjenjuju se brzina odgovora, kvaliteta odgovora, samopromocija i slično. Upitnici su opširni i traže znatan angažman, pored redovnog poslovanja, a diskurs zaposlenika upućuje na to da se takve i slične Eurostatove zadatke ozbiljno shvaća. Sljedeći primjer ilustrira tu vrstu nadzora.

Primjer 4.

Jednom godišnje Eurostat zemljama članicama šalje anonimni korisnićki upit za podacima. Ali, u trenutku primitka upita, mi ne znamo da je to poslao Eurostat. Zahtjev bude na hrvatskom ili na engleskom jeziku. Onda oni ocjenjuju naš response na upit, brzinu odgovora, kvalitetu odgovora i dodatnih objašnjenja i promociju Eurostata i našu vlastitu promociju. Ti testovi su užasno strogi. Moramo odgovoriti u roku od 24 sata da bi dobili maksimalan broj bodova. Traži se velika kvaliteta svih odgovora, oćekuje se uputit korisnika na dodatne publikacije, bilo iz tog područja ili nekog sličnog, uputit na Eurostat, na razne baze podataka, itd. To je jedan od načina na koji oni nas kontroliraju. Mi nemamo neke sankcije ili novćane kazne, ali je dobar pokazatelj, na sastancima kad se o tome raspravlja, koliko ozbiljno tko shvaća svoj posao. (...) Eurostat javlja rezultate svoje istrage. Dobije se rezultat koji bi oni htjeli da je postignut, dakle neko željeno stanje i ono realno u praksi. O tome znamo raspravljati na sastancima. I vidjela sam da nemaju prema svim zemljama isti tretman. Mi smo sad dobili manje od maksimalnog broja bodova na

promociji Eurostata i DZS-a, što je nepravedno jer smo sve napravili kako su nas tražili, prošle godine smo tražili konkretne smjernice. Kaznili su nas bez razloga. (Kazivać 3)

Među važnijim instrumentima usmjeravanja procesa europske statističke harmonizacije koje koristi Eurostat još su i ovi: mjerenje i uspoređivanje (*benchmarking*), najbolje prakse (*best practices*) i uključivanje u glavna društvena strujanja (*mainstreaming*) te posebno Stručna ocjena u Europskom statističkom sustavu (*Peer Review in European Statistical System*), instrument preporučivanja i usmjeravanja. Stručne ocjene dio su sustavne procjene usklađenosti nacionalnih statističkih institucija i Europskoga statističkog sustava s Kodeksom prakse europske statistike. Vanjski stručnjaci primjenom revizijskih načela periodično provode stručno ocjenjivanje u svim zemljama članicama EU-a i Europske slobodne trgovinske zone te u Eurostatu. Izvješće o stručnoj ocjeni naglašava neke prednosti tijela koje se ocjenjuje te sadržava preporuke za unapređenje. Te se preporuke moraju nacionalno provesti u određenom roku koji je zadan u izvješću.

Još jedan primjer kontrole konteksta su programi stažiranja u Eurostatu, odnosno Komisiji i u nekim nacionalnim statističkim tijelima zemalja članica (engl. *Traineeships*), namijenjeni i zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima. Stažiranja se predlažu u različitim statističkim područjima, a od kandidata se očekuje inicijativa tijekom njihova boravka u određenoj instituciji, a pri odabiru oni moraju imati barem minimalna iskustva u danom statističkom području. Programi stažiranja mogu se tumačiti kao širenje dobre prakse harmonizacije viđene u Eurostatu i zemljama članicama, a koju kasnije pripravnici, kojih je znatan broj s obzirom na to da postoje dva kruga stažiranja godišnje, prenose i implementiraju u svojoj matičnoj instituciji.

Iz konstruktivističke perspektive, iz koje se na europsku integraciju može gledati kao na proces socijalizacije i društvenog ućenja, stažiranje i Stručna ocjena u Europskom statističkom sustavu mogu se razumjeti kao instrumenti ili alati koji omogućuju integraciju. Ti instrumenti omogućuju kolektivno prihvaćanje normi ili diskurzivnih struktura koje je ustanovio Eurostat, a subjekti istodobno stjeću nove interese i nove preferencije. Društveno ućenje kao takvo ima dvije prednosti. Ono omogućuje uporabu metode praćenja procesa harmonizacije i dokazuje da neki akteri uspijevaju nametnuti svoje norme.

Primjer 5.

Ja imam sastanke, redovne radne skupine i task force. Na task forceu se kreiraju standardi. EU nema stručnjake, to su više-manje menadžeri, pa postoji potreba za formiranjem task forcea koji se baš sastoje od stručnjaka iz članica Unije, ovisno o razvijenosti neke zemlje na tom području koje je tema task forcea. Metodologiju razvijaju države članice, isključivo. (Kazivač 2)

Mi smo stručni odjel i održavamo intenzivnu komunikaciju s Eurostatom, mailom, telefonski i na sastancima radnih grupa. Naš odjel ih ima čak šest, radnih grupa. Stručnjaci iz našeg područja iz svih zemalja članica se sastaju i raspravljaju o potrebama korisnika za podacima, transmisiji u Eurostat, stanju u našoj domeni i slično. (Kazivač 5)

Eurostat se u procesu harmonizacije koristi stručnim i metodološkim znanjima nacionalnih statističkih sustava, odnosno njihovih predstavnika formiranjem stručnih odbora, sektorskih skupina, radnih skupina, operativnih odbora (*task force*) i slično. Sudjelovanje je u različitim radnim skupinama dobrovoljno. Većina je kazivača sudjelovala u radu radnih skupina i *task force* skupina. Upotreba vojnog termina – *task force* – upućuje na to da Eurostat želi ESS označiti kao strukturiranu i hijerarhijsku organizaciju discipliniranu poput vojske, odnosno na privilegiranje diskursa ESS-a kao disciplinske i hijerarhijske organizacije u odnosu na neke druge diskurse. Diskursi koji nastaju u kontekstu vojne prakse prisvajaju se, odnosno rekontekstualiziraju, u diskurzivne prakse civilne organizacije. Prema Faircloughu, društveni akteri unutar bilo koje prakse proizvode značenja drugih praksi, kao što proizvode i refleksivne reprezentacije vlastitih praksi tijekom svog djelovanja unutar tih praksi i u tom procesu rekontekstualiziraju druge prakse, što znači prisvajaju karakteristike drugih praksi i ugrađuju ih u svoje (Fairclough, 2004).

Primjer 6.

Oni za svaku točku dnevnog reda pitaju što države članice misle, a neke su točke isključivo informativne. I onda piše – ovo je for information, a ovo je for discussion. Jer treba doći do nekog zaključka. Ako se nitko ne javlja, onda oni prozivaju države, ide Tour de Table. Kod mene su dosta opasni, jer ima dosta novih ljudi u radnoj skupini, neki su otišli u penziju, neki se izrotirali pa nastaje problem jer svi šute. Onda oni polude i vele »niste smjeli doći na sastanak ako niste pripremljeni«. Jer imaš, točno ti piše, da ne velim da prethodno nam

šalju mailom dokumentaciju za sastanke. Exchange of Views se to zove. I onda te po svim točkama dnevnog reda pitaju za mišljenje, da li se slažeš ili ne, imaš li primjedbe ili ne i hoćeš li se javiti za diskusiju ili ne. (Kazivač 2)

Sastanke radnih skupina, operativnih odbora i slično vodi Eurostat, koji je također zadužen za elektroničku prepisku, distribuciju materijala članovima i formiranje dnevnog reda. Eurostat unaprijed šalje opširnu dokumentaciju kako bi se članice pripremile za sastanak te upitnik za razmjenu mišljenja (engl. *Exchange of Views Questionnaire*). Uz traženje mišljenja, odnosno službenog stava, priprema dokumentacija za sastanke jedan je od instrumenata koje Eurostat koristi za veći angažman i poticaj zemljama članicama da se uključe u suradnju i harmonizaciju u okviru ESS-a. Eurostat formira agendu sastanka te o tome izvješćuje članove. Po svim točkama dnevnog reda članice iznose saganje, neslaganje i primjedbe te se mogu javiti za raspravu. Dakle, forma sastanaka je strukturirana, zna se tko su sudionici, koje su im uloge i tko vodi sastanke. Mumby smatra da su sastanci osnovni žanr za jaćanje, pregovaranje i opovrgavanje dominantnih ideologija, normi i vrijednosti neke organizacije. Sastanci se percipiraju nužnim karakteristikama organizacijskog života, to su događaji za koje je nužno da se ljudi angažiraju ako postoje odluke koje bi se trebale donijeti ili ciljevi koji bi se trebali ostvariti. Osim toga, sastanci su najvažnija i vidljiva mjesta organizacijske moći i reifikacije organizacijske hijerarhije. Hijerarhijska moć najviše se manifestira u generičkim aspektima organizacije, primjerice u rutiniziranim interakcijama (Mumby, 1988: 68).

Spomenuti je diskurs i tipični primjer Eurostatove kontrole konteksta. Ako se zemlje članice ne uključuju u raspravu po točkama dnevnog reda, Eurostat pokreće tzv. *Tour de Table* kojim poziva članice na iskazivanje mišljenja. Nakon sastanka Eurostat pokreće pisanu formu iznošenja mišljenja (*Written Consultations*). Odnos koji nastaje iz načina na koji Eurostat animira članice, odnosno poziva na sudjelovanje u radu radne skupine, može se okarakterizirati kao »odnos učitelja i neposlušnog razreda«, s tim da je Eurostat u ovoj konstelaciji učitelj. Odnos u kojem Eurostat »učenike« opominje, uključuje i pokušava zainteresirati rekontekstualizira kontrolu i moć učitelja.

Još jedan oblik uključivanja članica jest delegiranje vodstva procesa harmonizacije u nekom projektu harmonizacije nekoj državi članici (engl. *Coaching*). Taj preferencijski pristup tekstu i kontrola konteksta služi elita-

ma Eurostata i članovima radnih skupina za kontrolu institucionalnog diskursa, što održava i reproducira njihovu moć u specifićnim komunikativnim situacijama. Taj je pristup definiran u terminima njihova moćnog formalnog statusa ili funkcije, a, obratno, njihova kontrola ili pristup specifićnim oblicima institucionalnog ili harmonizacijskog diskursa održava i reproducira njihovu moć u specifićnim komunikativnim situacijama.

Nadalje, svi mehanizmi u ESS-u imaju svoj naziv, što ukazuje na strukturiranost procesa harmonizacije i na strukturiranost ESS-a kao cijelog sustava. U literaturi europskih studija »ovi se mehanizmi nazivaju instrumentima preporućivanja i usmjeravanja« (Saurugger, 2013 [2010]: 166). Istiće se fleksibilnost tih neprinudnih procesa zasnovanih na volji onih koji u njima sudjeluju da se kroz kolektivne rasprave slože oko proceduralnih normi, pojedinih modaliteta regulacije i zajednićkih politićkih ciljeva, zadržavajući pritom mogućnost raznovrsnih rješenja, pa i lokalnih mjera. Valja podsjetiti na to da nametanje normi EU ne uvodi prisilom, nego procesima utvrđivanja normi i regulativa koje joj omogućuju preuzimanje inicijativa u konkurentskom natjecanju (Lađdi, 2014 [2013]).

Primjer 7.

Jedan od velikih izazova mog posla otkako smo ušli u EU je činjenica da smo mi ućeni 10 godina pristati na sve što traži Eurostat. (Kazivać 3)

Proces pristupanja Hrvatske Europskoj uniji bio je dugotrajan. Hrvatska je podnijela zahtjev za punopravno ćlanstvo 21. veljaće 2003. godine, službeni status kandidata za ćlanstvo dobiva 18. lipnja 2004. i potom, nakon devet godina, 1. srpnja 2013., postaje punopravnom ćlanicom EU-a. Usklađivanje nacionalne s europskom statistikom intenzivira se u procesu pripremanja za ćlanstvo. Prije ćlanstva, dostava podataka bila je dobrovoljna, mogla se prolongirati i nacionalno je tijelo radilo na harmonizaciji svojih metoda i procesa s ESS-om. Općenito, procedura dostave podataka u Eurostat definirana je svojim pravilima, obuhvatom za slanje, strukturom podataka, naćinom slanja i slićno, i to nacionalna statistićka tijela moraju poštovati. Nakon što je Hrvatska postala punopravnom ćlanicom EU-a, znatno su povećani zahtjevi za usklađivanjem. Također, zahtijeva se da se poštuju i sva pravila transmisije. Bez obzira na to što DZS, kao ni jedno nacionalno statistićko tijelo, nije u potpunosti usklaćeno s Eurostatom, statistićki odjeli, odnosno osobe odgovorne za transmisiju podataka u Eurostat, obvezni su dostaviti i neusporedive podatke (probna priopćenja – engl. *white paper*).

Primjer 8.

Nikad se nije razmišljalo o tome da li se nešto može. Da li se sa brojem ljudi koje imamo, da li se sa svim rješenjima koje imamo, s novcima koje imamo može postići sve ono što se od nas traži. Uvijek se išlo na to – mora se, mora se, mora se. To se na taj način uvijek drilalo mora se, mora se, mora se pa se na kraju i napravilo. S te strane je to bio pritisak od naših, e sad to je kretalo od Ministarstava pa pritisak na DZS pa onda dolje na niže. To je tako uvijek išlo. Zašto nemamo ovo, zašto nemamo ono. (Kazivač 14)

Iz osmog primjera razvidno je da su svi akteri na određeni način bili pod pritiskom radi usklađivanja te je razvidan potpuno submisivan položaj nacionalnoga statističkog tijela, odnosno radne skupine pred pregovaračkom skupinom, Vladom Republike Hrvatske te konačno EU-om. Uporaba modalnih izraza – npr. uvijek se išlo na to *mora se, mora se* – projicira određeni autoritativni glas ili stav. Modalne konstrukcije i uvjetovanja olakšavaju različite oblike manipulacije. Vladajuće političke elite imale su za cilj približavanje Europskoj uniji, odnosno što prije riješiti pitanja pravne stečevine i postati punopravnom članicom Unije. Hrvatska je na taj način trebala biti priznata i prihvaćena te dati službeni oblik svom zapadnoeuropskom identitetu (Zambelli, 2010). Postavlja se pitanje naravi procesa pregovaranja za članstvo. Je li bilo sve transparentno, jesu li vladajuće političke elite bile upoznate sa stanjem u pojedinim poglavljima, koliko je uzeta u obzir postojeća situacija i kapacitet institucija za usklađivanjem i tome slično?

Primjer 9.

Kad smo zatvarali poglavlje Statistike, tadašnja Vlada je obećala da će, kroz tri sljedeće godine, godišnje zapošljavati 30 ljudi u Zavodu, što je Eurostat tražio. Imao je nekakve zahtjeve od nas i prije nego smo zatvorili poglavlje. Mi smo tad rekli da ne možemo odmah, ali smo dali svoje procjene kad bi mogli to napraviti, kroz 2, 3, 5 godina. Ali to se ne ispunjava jer nemamo ljudi, a te ljude koje je Vlada tad obećala mi nikad nismo dobili. (Kazivač 3)

Pristupanje Uniji bilo je moguće isključivo pod uvjetima Europske komisije, na što je tadašnja vlada, uz obvezu izvršenja određenih zahtjeva u dogovorenom roku. Međutim, Vlada nije ispunila obećanje o zapošljavanju 30 ljudi godišnje, a s obzirom na povećanje obima posla od pristupanja EU, to je imalo za posljedicu neudovoljavanje zahtjevima Eurostata. Dakle,

snažan faktor utjecaja na Državni zavod za statistiku ima državna vlast, što je i svojevrsna apologija za neispunjavanje zahtjeva Europske komisije, ali i objektivna činjenica.

Primjer 10.

Eurostat ima moć uvjeravanja. Cilj je da mi na kraju shvatimo da je njihov prijedlog bolji. (...) Oni pitaju za mišljenje, ali već se unaprijed nekako sluti da će se to provesti u praksi, premda se mnogi bune. Oni nastupe na način da je nužno nešto usvojiti. Ali ako se netko baš zainati i smatra da to nije u redu, da nije dobro za statistiku da se nešto usvoji, svakako ima prostora za pregovor. Može se suprotstaviti na neki način, iskazat svoje mišljenje. Tu nema sumnje. Osobito jer smo sad članica i imamo sva prava prigovora. Sad ako ima više onih koji misle isto kao i mi, imamo jači utjecaj. (Kazivač 6)

U ovom primjeru problematičan je koncept *naslućivanja* onog što će se dogoditi (misli se na Eurostatovo nametanje određene inicijative) umjesto da je proces definiran određenim kriterijima i da je transparentan. Pretpostavljanjem ili domišljanjem, odnosno naslućivanjem, nacionalna tijela uspostavljaju postavke za donošenje sudova, što je pogrešno. Zemlje članice EU-a pružaju svojevrsan otpor («...premda se mnogi bune...»), ali Eurostat snagom argumenata uspostavlja kontrolu konteksta. U procesu pregovaranja razaznaju se dvije suprotstavljene strane, od kojih su nacionalna statistička tijela, odnosno zemlje članice, u podređenom položaju spram nadnacionalnog Eurostata. Ispostavlja se da Eurostat asimilira otpor nacionalnih tijela pozivajući se na tzv. *zajedničke interese*. To rezultira hegemonijskim oblikom diskursa čiji je cilj ublažiti otpor i održati postojeće strukture moći (Gramsci, 1999 [1971]; Eagleton, 1991).

Primjer 11.

Oni pokušavaju pronaći raznorazne argumente ne bi li to što su planirali progurali. Znaju i zakamuflirati nešto i prikazati ne na način na koji mi to doživljavamo, nego nekako ublaže cijelu priču ne bi li prošla. (...) Ispada da na neki način Eurostat malo uzmiče, ali opet s druge strane, imaš osjećaj da je to prividno uzmicanje zbog pritiska zemalja. Pokušavaju naći neke zaobilazne putove da se neke stvari ipak proguraju, možda malo drugačije upakirane. (Kazivač 7)

Pojmovi kao što su »raznorazni argumenti«, »zakamuflirati«, »ublažiti cijelu priču«, »prividno uzmicanje«, »proguraju drugačije upakirano«

ukazuju na to da proces pregovaranja u percepciji kazivaća nije do kraja jasan, što ukazuje na veliku uvjerljivost Eurostata (*oni*) u tom procesu. U ovom kontekstu vrlo je važno Van Dijkovo tumaćenje *argumentacije* (Van Dijk, 2006 [1998]). U argumentacijskom diskursu neke situacije, jedan ili više sudionika pokušava svoj stav učiniti prihvatljivijim, vjerodostojnijim ili istinitim formuliranjem argumenata koji idu u korist toga određenog stava. Sadržaj argumentacije može ovisiti o osobnim ideologijama, ali struktura argumentacije vjerojatno je neovisna o osobnoj ideološkoj poziciji. I »dobre« i »loše« argumentacije nešto su što umnogome ovisi o individualnim adresatima više nego o skupini. Netko može interferirati u pravila argumentacije, na primjer korištenjem zablude, ali i dalje poštovati principe interakcije (primjerice, izražava poštovanje) ili korištenjem nevažnih argumenata, igranjem na »kartu emocija«, traženjem oponenta da dokaže da imamo krivo, tvrdnjom da je nešto istinito ako svi tako misle ili ako autoritet tako misli. Principi interakcije mogu se prekršiti nedopuštanjem drugima da iznesu svoje mišljenje, prekidanjem i ugrožavanjem drugih ili na bilo koji način sprečavanjem argumentacijske interakcije. Drugim riječima, postoji mogućnost pojave ideoloških smetnji.

Nadalje, nije posve trivijalan izbor određenog stajališta, a ne nekog drugog. To se može shvatiti kao jedno od sredstava kojim korisnici jezika naglašavaju značenja i svoja temeljna uvjerenja. S obzirom na izravne veze između stajališta i mišljenja, koji pak mogu biti povezani sa stajalištem skupine, vidimo da argumentacijske strukture mogu biti snažni signali temeljne strukture ideoloških stavova. Van Dijk temeljem svoje analize zaključuje da ne postoji izravna veza između načina argumentacije i ideologije. Ondje gdje ta veza postoji, ona je jedino semantička; sadržaj argumenata se temelji na ideološkim stavovima (Van Dijk, 2006 [1998]: 57).

Primjer 12.

Komunikacija uvijek krene s mailovima. Dobiješ svoje istraživanje za koje si odgovoran i dobiješ svoj kontakt. Ti nemaš pojma tko je to. Neki Šveđanin, Grk, Španjolac – projekt menadžer za tvoj projekt u Eurostatu. I krene pisanje: Dear Mr. Julio. I tako. Naravno, slijediš sve procedure koje si našao otprije, jer netko prije tebe je već komunicirao s njima. Ti nasljeđuješ te kontakte. (...) Gle, u Eurostatu nema moraš. U Eurostatu je sve lijepo, fino zapakirano. Ovisno o tonu te rečenice u kojoj je zapakirano, onda ti shvatiš da ti to moraš. Ja znam da ću ja morat sa svim svojim istraživanjima prijeći na SDMX. (Kazivač 10)

Eurostat uvijek zapoćinje komunikaciju (uobićajeno u elektronićkoj pošti) s obraćanjem »Dragi« (*Dear*). U svim takvim institucionalnim komunikativnim događajima, oni koji su u poziciji moći obvezuju one koji sudjeluju u tim događajima koristiti specifićne jezićne varijante, obvezuju ih dati odgovore na pitanja i biti ljubaznima. Takva diskurzivna kontrola i moć moće biti zloupotrijebljena na naćin da cenzurira ili na neki drugi naćin ogranići slobodu manje moćnim akterima (Van Dijk, 1995). Pozitivna uljudnost nastoji uspostaviti solidarnost s ćitateljem ili slušateljem. Također, ovakvi oblici uljudnosti i ugodne retorike indikator su zajedništva poput ideje obitelji. Osim toga, Eurostat daje ćlanicama odrećeno vrijeme za pripremu i organizaciju prije implementacije neke inicijative, tzv. razdoblje prilagodbe, što je još jedan argument koji ide u korist Eurostatu u realizaciji inicijative.

Primjer 13.

Eurostat uvijek napominje ako mi na task forceu ne prihvatimo inicijative za promjenom nekog procesa ili metodologije, moće se ići na razinu ministra i onda se opet pregovara. Tako da ako su neke stvari jako politićki vaćne, ili radi politićkih odluka ili zbog nekih ekonomskih razloga, onda ih nametnu. Ali to rijetko rade, vrlo rijetko. (Kazivać 2)

Eurostatovo ukljućivanje ministarstava u pregovaraćki proces na radnim sastancima jest prijatnja. Jedan od elemenata koji tjera pregovaraće na sporazum jesu prijatnje. »Prijatnja se moće ućiniti uvjerljivijom ako se strana koja je plasira unaprijed obveće na njeno provoćenje, ćak i ako, kad za to doće vrijeme, to ne bude u njenom interesu« (Elster, 2000 [1989]: 166). Društvene norme takoćer mogu prućiti uvjerljivost prijatnjama koje bi se inaće ćinile ispraznima (primjerice, ako institucija ima legitimitet ili pojedinac ugled da neće prijetiti „u prazno“ ili prekršiti obećanje). Taj je naćin ubrzavanja procesa usvajanja neke inicijative nelegitiman jer uvjetuje djelovanje zemalja ćlanica. Drćave ćlanice EU-a suoćene su s dilemom izmeću pregovora i polaganja raćuna (engl. *negotiation-accountability dilemma*) jer s jedne strane imaju nacionalnu odgovornost, a s druge su strane dućne donositi ućinkovitije odluke u svrhu provedbe europskih zahtjeva (Vukojićić Tomić, 2016).

Primjer 14.

Eurostat ima moć u harmonizaciji statistike, ali to nije neka negativna moć. Treba postojati red i sustavnost. Takoćer, nije tajna da Centralna europska banka traći od Eurostata da se, recimo, izraćunavaju odre-

đeni finansijski pokazatelji da vidi gospodarsku sliku zemlje. I onda Eurostat dalje to isto traži od europskih statistika. To i jest svrha statistike. Da nekome služi. (Kazivać 6)

Diskurs Eurostata kao *uzora* može se dovesti u vezu s konceptom moći kao transformativnog kapaciteta ili kapaciteta za postizanje nekih rezultata (Giddens, 1984). Iako Giddens često povezuje moć s dominacijom, također prepoznaje da vlast nije nužno povezana sa sukobom i nije inherentno represivna. Čak kad je moć nejednako distribuirana, ona može postojati u oblicima koji nisu izričito opresivni, u osnažiteljskim odnosima, primjerice onima roditelja i djece (Karlberg, 2005).

Primjer 15.

U mom području ima strahovito puno stvari koje su regulirane Gentlemen's Agreementom. Što je, po meni, fantastičan uspjeh da se nešto dogovori, recimo na 5 do 10 godina. Lijepo. Svi imamo zajednički interes da se podaci objave, a da nema potrebe ažurirat neku zakonsku osnovu, recimo, u Hrvatskoj to traje. (...) Mi se o tome možemo dogovoriti kao ljudi na sastanku. I puno se stvari onda riješi. (Kazivać 10)

U percepciji kazivača, Eurostat je fleksibilan, sposoban brzo iznaći određena rješenja, ovdje konkretno idejom džentlmenskog sporazuma u vidu neformalnog sporazuma zasnovanog na uzajamnom povjerenju odnosno međunarodnom moralu, pa je njegovo izvršenje pitanje časti. Ovakvim potezima Eurostat razvija svoj ugled i autoritet u diskursu nacionalnog tijela. Postavljanjem u konstelaciju *mi–oni* razvidno je sljedeće: U odnosu na efikasan i uređen Eurostat, odnosno platformu na kojoj Eurostat djeluje, a to je Europski statistički sustav, postavlja se trom i problematičan pravni sustav Hrvatske («...recimo u Hrvatskoj to traje...»), čime Eurostat u diskursu DZS-a zadobiva institucionalni legitimitet za djelovanje i obilježje *uzora*.

Primjer 16.

Kad sam ja došla tu, pričalo se o Eurostatu kao o nadljudskom biću. Ali ne, Eurostat su ljudi, Eurostat su pravila i strukture. Ali te strukture dobro funkcioniraju. Naravno da su nama s ovog aspekta bili nedostižni. Nisu oni ni savršeni, ni genijalni, ali jednostavno način na koji oni rade svoj posao je dosta dobar. Naravno da rade greške. (Kazivać 10)

U diskursu nacionalne statističke institucije Eurostat ima jak razvojni i tehnički legitimitet koji je postavljen nasuprot kapacitetu i mogućnosti-

ma nacionalnoga statističkog tijela. U percepciji je kazivaća predodžba da se Eurostat brže prilagođuje trendovima manjka zaposlenosti, reduciranju proračuna, odnosno problemima s kojima se suočavaju sve zemlje članice, primjerice uvođenjem nekonvencionalnih baza podataka. Tako je diskurs Eurostata kao uzora konstruiran i tehničkim diskursom, odnosno diskursom tehničke supremacije.

6. Zaključak

Na slučaj diskursa harmonizacije u Europskom statističkom sustavu može se transponirati Mumbyjeva teorija organizacijskog diskursa (Mumby i Clair, 1997). U mjeri u kojoj diskurs konstituira identitete društvenih aktera, može se reći da moć nije samo ograničavajući faktor za neke aktere, nego ima produktivnu ulogu u izgradnji društvene stvarnosti. U tom smislu, moć se shvaća kao institucionalizirani i stoga konstitutivni ili normalni dio društvene prakse. Diskurzivne prakse ne samo da omogućuju kontekst za ostvarivanje moći nad nekim akterima ESS-a nego funkcioniraju kao disciplinski oblik koji u određenom *moć/znanje* režimu konstituira aktere na određeni način. Diskurs i pravila koja ga uspostavljaju djeluju radi utemeljenja određenog *režima istine* u kojem su članovi ESS-a istodobno objektivizirani (tretirani su kao tijela nad kojima je moguće provesti različite stegovne postupke) ili prepoznaju sami sebe kao subjekte (osvijestjenost da imaju legitimno pravo sudjelovati u radu ESS-a). Moć se može promatrati ne samo kao prisilna nego i kao strukturirana i relacijska značajka prakse koja pomaže formiranje identiteta i discipliniranje članova ESS-a (nacionalna institucija poučena primjerom dobre prakse Eurostata uvodi njihove procedure). Moć je konstruirana diskurzivnim praksama koje strukturiraju funkcioniranje ESS-a. Iz kritičke perspektive, struktura ESS-a odražava borbu između različitih interesnih skupina za stvaranje značenjskog sustava u kojem su određeni pogledi na svijet privilegirani u odnosu na druge. Dominantna društvena skupina jest ona koja je sposobna stvoriti ideološki značenjski sustav koji je u interesu upravo te skupine. *Glas* određenih nedominantnih interesnih skupina marginaliziran je, jer su oni u tom sustavu moći postavljeni kao *drugi*.

Eurostat, kao čelna institucija ESS-a, zastupa harmonizaciju u svim statističkim područjima i ukazuje na prednosti usklađenosti. Ako nacionalno statističko tijelo želi biti dio tog sustava, mora udovoljavati zahtjevima Eurostata i biti prisutno u ESS-ovoj mreži. Organizacije su na mnoge

naćine društveni pandan ideologijama (Van Dijk, 2006 [1998]: 249). Kao što ideologije organiziraju skupnu spoznaju, tako institucije i organizacije organiziraju društvene prakse i društvene aktere. Dakle, ideološke institucije imaju zadaću ostvarenja zajednićke ideologije. Može se reći da je ESS ideološka institucija koja ima zadaću razvoja, proizvodnje i diseminacije europske statistike. Od najveće je važnosti organizirati i uskladiti djelovanje nacionalnih tijela, što je materijalizirano standardizacijom i industrijalizacijom ESS-a, jer jedino tako cijela Europska unija postaje jakom i moćnom.

Nakon pristupanja Uniji, sastajanjem odbora, bilo onih koji su ovlaštenici za provedbu zakonodavstva EU-a ili radnih skupina za izgradnju normi i standarda europske statistiće harmonizacije, odvija se tzv. *uploading*, a usvajanjem svih standarda i pravnih stećevina iz europskih ugovora i sastanaka od strane nacionalnoga statistiće tijela odvija se *downloading*, pa tako i usvajanjem svih primjedbi dobivenih instrumentima preporućivanja i usmjeravanja (*benchmarking*, *best practices* i *peer review*). U tom kontekstu, zemlje koje su zaćetnice EU-a i koje formalno surađuju već više od 60 godina, u suradnji s Eurostatom kreiraju procedure unutar ESS-a (*uploading*). Osim toga, ćinjenica jest da te zemlje imaju više finansijskih sredstava od novijih ćlanica i da više uplaćuju u proraćun EU-a pa shodno tomu imaju i veći utjecaj na prijedloge Komisije. Njihovo je iskustvo dragocjeno u kontekstu nadnacionalne suradnje i novijim ćlanicama pristup toj suradnji nije uvijek otvoren. Napose onim zemljama koje su imale dugotrajne pregovore o pristupanju ili su ekonomski u lošijoj situaciji od drugih. Ta distanca koja postoji izmeću novijih i starih zemalja ćlanica zapravo je zdravorazumska, dok se stanje ne promijeni.

Pozicija Hrvatske u takvom je kontekstu osjetljiva i podrazumijeva prihvaćanje svih standarda. No, vremenom nacionalno statistiće tijelo postaje svjesno smanjenja pritiska od strane nacionalne vlasti, ponajprije radi usklaćivanja u tijeku pregovora za pristupanje, ali i zbog promjene naravi autoriteta Eurostata. Autoritet što ga je Eurostat imao prije pristupanja Europskoj uniji bio je negativno konotiran. Zemlja kandidatkinja ne može utjecati na zahtjeve, nego ih samo treba provesti, bez prava glasa. Pristupanjem Uniji, Eurostat u diskursu nacionalnog tijela gubi takav negativno konotiran autoritet i zadobiva autoritet uzora u svijetu statistike. Slom starih autoriteta (nacionalne vlasti) doveo je do odrećene neorganizacije u nacionalnom tijelu jer su zahtjevi Eurostata eskalirali, a nacionalno tijelo ne može pravodobno odgovoriti na izazove harmonizacije. Potrebno je proućiti

nova pravila i procedure Kodeksa europske prakse, a onda ih treba slijediti i nacionalno implementirati te na kraju i sudjelovati u njihovu kreiranju i nastajanju. Ako će budućnost hrvatskog statističkog sustava, konkretnije Državnog zavoda za statistiku, biti izgrađivanje Europskog statističkog sustava, neizbježno je njegovo uključivanje u rad i razvoj zajedničkoga statističkog sustava. Ta se opcija čini jedino mogućom za razvoj zemlje članice. Tako Hrvatska može izgrađivati vlastiti identitet kao autonomna i jednakovrijedna s drugim članicama te se od *poslušnika* iz pregovaračkog procesa prilikom pristupanja Uniji razviti u jednog od kreatora procesa europske statističke harmonizacije.

LITERATURA

- Castells, Manuel (2002 [1997]). *Moć identiteta*. Zagreb: Golden marketing.
- Castells, Manuel (2007). »Communication, Power and Counter-power in the Network Society«, *International Journal of Communication*, 1: 238–266.
- Deleuze, Gilles (2004 [1990]). *Postskriptum uz društva kontrole*. Zagreb: Urbani festival, <http://urbanfestival.blok.hr/04/pdf/Gilles%20Deleuze%20-%20Postskriptum%20uz%20društva%20kontrole.pdf>.
- Eagleton, Terry (1991). *Ideology: An introduction*. London: Verso.
- Ehling, Manfred (2003). »Harmonising Data in Official Statistics: Development, Procedures, and Data Quality«, u: Jürgen H. P. Hoffmeyer-Zlotnik i Christof Wolf (ur.). *Advances in Cross-National Comparison: An European Working Book for Demographic and Socio-Economic Variables*. New York: Springer, str. 17–31. doi: 10.1007/978-1-4419-9186-7_2
- Elster, Jon (2000 [1989]). *Uvod u društvene znanosti. Matice i vijci za objašnjenje složenih društvenih pojava*. Zagreb: Jesenski i Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
- ESS Committee (2014). *The ESS Vision 2020*. Brussels: European Statistical System, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/10186/756730/ESS-Vision-2020.pdf/8d97506b-b802-439e-9ea4-303e905f4255>.
- Fairclough, Norman (2004). *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1994 [1975]). *Nadzor i kazna: rađanje zatvora*. Zagreb: Informator.
- Foucault, Michel (2010 [2008]). *Vladanje sobom i drugima: predavanja na Collège de France (1982–1983)*. Zagreb: Antibarbarus.
- Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society*. Oxford: Polity Press.
- Gramsci, Antonio (1999 [1971]). *Selections from the Prison Notebooks*. London: ElecBook.
- Jerak Muravec, Nevena (2016). *Diskurzivna analiza ideologije europske statističke harmonizacije* (pozitivno ocijenjena doktorska disertacija u postupku obrane). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

- Karlberg, Michael (2005). »The Power of Discourse and the Discourse of Power: Peace as Discourse Intervention«, *International Journal of Peace Studies*, 10 (1): 1–25.
- Koprić, Ivan (ur.) (2014). *Europeizacija hrvatske javne uprave*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Studijski centar za javnu upravu i javne financije.
- Ladrech, Robert (1994). »Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France«, *Journal of Common Market Studies*, 32 (1): 69–88. doi: 10.1111/j.1468-5965.1994.tb00485.x
- Lađi, Zaki (2014 [2013]). *Norma a ne snaga. Zagonetka Europe kao sile*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Manners, Ian (2002). »Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?«, *Journal of Common Market Studies*, 40 (2): 235–259.
- Mečev, Dijana (2011). »Harmoniziranje metodologija statističkih istraživanja u Republici Hrvatskoj s metodologijama Europskog statističkog sustava«, *Praktični menadžment*, 2 (2): 93–98.
- Mumby, Dennis K. (1988). *Communication and Power in Organizations: Discourse, Ideology and Domination*. Norwood, NJ: Ablex.
- Mumby, Dennis K. i Clair, Robin P. (1997). »Organizational Discourse«, u: Teun A. Van Dijk (ur.). *Discourse Studies: Discourse as Social Interaction, Volume 2*. London: Sage, str. 181–205.
- Odbor za europski statistički sustav (2011). *Kodeks prakse europske statistike za europska i nacionalna statistička tijela*. Zagreb: Državni zavod za statistiku, http://www.dzs.hr/Hrv/international/code_of_practice_hr.pdf.
- Ott, Katarina (2003). »Pridruživanje Europskoj uniji«, u: Katarina Ott (ur.). *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi ekonomske i pravne prilagodbe*. Zagreb: Institut za javne financije i Zaklada Friedrich Ebert, str. 1–22.
- Ott, Katarina (2004). »Pridruživanje Europskoj uniji: izazovi institucionalnih prilagodbi«, u: Katarina Ott (ur.). *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi institucionalnih prilagodbi*. Zagreb: Institut za javne financije i Zaklada Friedrich Ebert, str. 1–18.
- Ott, Katarina (2005). »Hrvatska i Europska unija: pridruživanjem do promjena«, u: Katarina Ott (ur.). *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: ususret izazovima pregovora*. Zagreb: Institut za javne financije i Zaklada Friedrich Ebert, str. 1–28.
- Radaelli, Claudio M. (2002). »The Domestic Impact of European Public Policy: Notes on Concepts, Methods and the Challenge of Empirical Research«, *Politique européenne*, 3 (1): 105–136. doi: 10.3917/poeu.005.0105
- Ristić, Dušan (2015). *Značenja delanja: sociološka analiza diskurzivnih praksi ideologije*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Saurugger, Sabine (2013 [2010]). *Teorije i koncepti europske integracije*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Skender, Melisa (2015). »Intervju: Marko Krištof. Političari naše podatke tumače kako im odgovara«, *Nacional*, 29. listopada, <http://www.nacional.hr/intervju-marko-kristof-politicari-nase-podatke-tumace-kako-im-odgovara/>.

- Sošić, Mario (2007). »Europeizacija nacionalnih politika: koncept i istraživački pristup«, *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 3 (1): 229–246.
- UNECE Secretariat (2008). *Generic Statistical Business Process Model*. Geneva: UNECE, <http://www1.unece.org/stat/platform/download/attachments/55476327/GSBPM%20August%202008.pdf?version=1&modificationDate=1278412871146&api=v2>.
- Valdevit, Mirna i Godinić, Ljubica (2009). »Harmoniziranje službene statistike Republike Hrvatske s EUROSTATOM«, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 7 (2): 161–174.
- Van Dijk, Teun A. (1993). »Principles of Critical Discourse Analysis«, *Discourse & Society*, 4 (2): 249–283.
- Van Dijk, Teun A. (1995). »Ideological discourse analysis«, *New Courant*, 4: 135–161.
- Van Dijk, Teun A. (2006 [1998]). *Ideologija: multidisciplinarni pristup*. Zagreb: Golden marketing.
- Vukojičić Tomić, Tijana (2016). »Dobra vladavina: od konceptualizacije do realizacije«, *Politička misao*, 53 (2): 105–130.
- Vuković, Milica (2014). »Kriitička analiza diskursa«, u: Slavica Perović (ur.). *Analiza diskursa: teorije i metode*. Podgorica: Institut za strane jezike, str. 97–114.
- Wodak, Ruth i Meyer, Michael (2009). »Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology«, u: Ruth Wodak i Michael Meyer (ur.). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, str. 1–33.
- Zakon o službenoj statistici (2013). Narodne novine, 12/13, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_01_12_168.html.
- Zambelli, Nataša (2010). »Između Balkana i Zapada: problem hrvatskog identiteta nakon Tuđmana i diskurzivna rekonstrukcija regije«, *Politička misao*, 47 (1): 55–76.

Critical Analysis of Ideological Discourses in the Process of European Statistical Harmonisation: the Case of Croatia

Nevena JERAK MURAVEC

Information Systems Development Department, Croatian Bureau of Statistics, Zagreb, Croatia
nevena.jerak@gmail.com

The process of European statistical harmonisation implies continuous harmonisation of statistical methodology, business and IT processes and IT solutions. It is based on the generic and standardised information concepts and methods, a common legal framework and terminology as well as on the modular and interoperable IT infrastructure. In the context of this article, statistical harmonisation

is related to the harmonisation of the Croatian system of official statistics with the European Statistical System, coordinated by the European Commission via Eurostat. The Croatian Bureau of Statistics is the main national carrier and coordinator of the official statistics and the main representative of the Croatian statistical system before the European and international authorities responsible for statistics. As its part, the Croatian statistical system is largely dependent on the European Statistical System. In this paper, critical discourse analysis was used to analyse Eurostat's control mechanisms over the national statistical authority, which enable and legitimise the interaction between these two participants in the process of statistical harmonisation. To assess the extent to which the ideological discourses of the European statistical harmonisation structured the national statistical institution, eighteen semi-structured interviews were conducted with employees of the Croatian Bureau of Statistics. A sample of intensity was used. It included informants that are familiar with the research topic as they frequently communicate and collaborate with colleagues from Eurostat on the harmonisation of statistical and information systems. Based on the results, it was concluded that the negative connotation of Eurostat's authority, acquired prior to Croatia's accession to the European Union, has changed in the discourse of the Croatian Bureau of Statistics after the accession, with Eurostat gaining an authority of a role model. However, the Croatian Bureau of Statistics has yet to evolve from a passive follower of Eurostat's requests to an equal member of the European Statistical System with an active role in the creation of statistical harmonisation processes.

Key words: official statistics, statistical harmonisation, inter-institutional power relations, Croatian Bureau of Statistics, Eurostat, critical discourse analysis